

Digitalt særtryk af

FUND OG FORSKNING

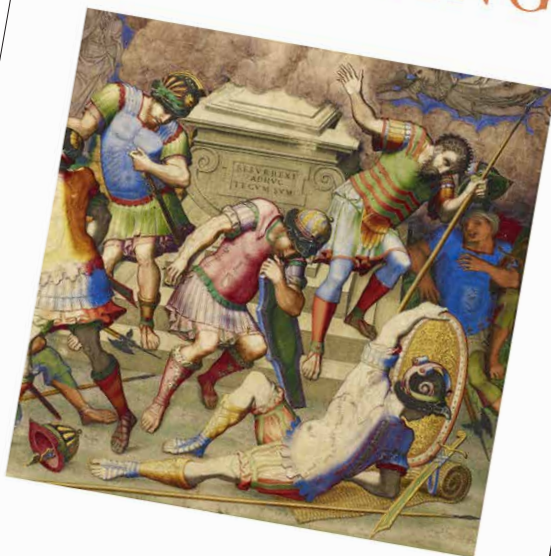
I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS

SAMLINGER

Bind 55

2016

FUND OG FORSKNING

Bind 55 • 2016
DET KONGELIGE BIBLIOTEK • KØBENHAVN

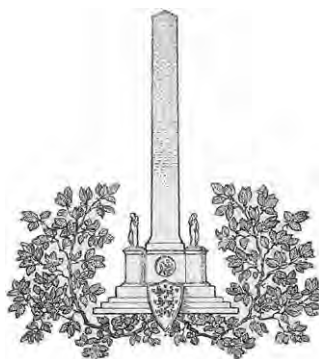
FUND OG FORSKNING

Bind 55

2016

Digitalt særtryk af
FUND OG FORSKNING
I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS
SAMLINGER

Bind 55
2016

With summaries

KØBENHAVN 2016
UDGIVET AF DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Om billedet på smudsomslaget se s. 148.

Det kronede monogram på kartonomslaget er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik 3.s bibliotek

Om titelvignetten se s. 273.

© Forfatterne og Det Kongelige Bibliotek

Redaktion:

John T. Lauridsen

Billedredaktion:

Lene Eklund-Jürgensen

Fund og Forskning er et peer-reviewed tidsskrift.

Trykt på Munken Premium Cream 13, 115 g
Dette papir overholder de i ISO 9706:1998
fastsatte krav til langtidsholdbart papir.

Grafisk tilrettelæggelse: Jakob K. Meile

Tryk og indbinding: Bording ½
Printed in Livonia
Oplag: 300 eks.

ISSN 0069-9896
ISBN 978-87-7023-146-6

MINDRE BIDRAG

Harald Ilsøe: *Apropos Herluf Trolle. Lidt gammelt nyt om etableringen af Herlufsholm kostskole*

Der råder en ikke ringe usikkerhed over for spørgsmålet om, hvilket nærmere forbillede Herluf Trolle og Birgitte Gøye måtte have haft for stiftelsen af Herlufsholm kostskole 1565. Niels Hemmingsen, som stod ægteparret nær, nævnte i sin ligtale “nogle fri Børneskoler i Tyskland”, hvormed Sebastian Olden-Jørgensen i sin nye store Trollebiografi mener, at Hemmingsen nok mest af alt “henviser ... til det ikke helt ukontroversielle ‘gymnasium’ i Strasbourg, grundlagt 1538 af Johannes Sturm (1507-89), der lagde stor vægt på humanistisk dannelse ... helt i Melanchthons og, må man tilføje, Hemmingsens ånd.” Bjørn Kornerup har tidligere foreslået, at forbilledet var “de Kostskoler, som oprettedes i Württemberg under den reformivrige, humanistisk sindede Hertug Christopher (d. 1568)”, mens Flemming Tolstrup i bogen om det ældste Herlufsholm forsigtigt har undladt at komme ind på spørgsmålet.

Men hvorfor overse fyrsteskolerne i Sachsen, den del af Tyskland, som Danmark havde mest livligt personligt samkvem med, især efter at Christian 3.s datter Anna 1548 var blevet gift med en sachsisk hertug, fra 1553 Sachsens kurfyrste. Hun korresponderede endda flittigt med sine gamle veninder i Danmark, herunder Birgitte Gøye. Meget tyder på, at F.J. Billeskov Jansen havde fat i det rette, da han 1976 skrev:

“1543 er et epokegørende år i protestantisk skolevæsen. Kurfyrst Moritz af Sachsen oprettede da to lærde kostskoler, i Pforta og i Meissen, 1550 en tredje i Grimma. Undervisningen var helt efter Melanchthons skoleplaner ... Disse såkaldte ‘fyrsteskolere’ blev mønstre. Den danske adelsmand Herluf Trolle havde som tyveårig, 1536-37, studeret hos Melanchthon ... 1548 var Herluf Trolle og hans hustru Birgitte Gøye til fyrstebryllup i Sachsen; da de af deres gods 1565 grundlagde en lærd kostskole, Herlufsholm, var det efter forbillede af fyrsteskolerne.”

Dette stod trykt i *Politikens danske litteraturhistorie* og var derfor uden dokumentation, men en sådan er ikke svær at finde. At de sachsiske fyrsteskolere var kendte i Danmark, kan uden videre bekræftes af den omstændighed, at de på Herluf Trolles tid, dvs. mellem 1550 og 1565,

frekventeredes af flere unge danskere, mindst to i Pforta og seks i Sanct Afra i Meissen, blandt de sidstnævnte fire optaget ved kurfyrstindens mellemkomst. Og to af dem, der fik ophold i Meissen, var sønner af fædre med tilknytning til danske hofkredse, som ægteparret Trolle havde berøring med: Cornelius Hamsfort, søn af hoflægen af samme navn først hos Christian 3., senere hos enkedronning Dorothea, og Samuel Noviomagus, søn af hofpræsten på Frederiksborg Poul Noviomagus.

Ikke mindst er der tydelige lighedspunkter mellem de sachsiske fyrsteskolers og den herlufholmske skoleindretning, sidstnævnte detaljeret beskrevet i en såkaldt skoleordinans dateret 1567, hvortil hovedforfatteren var Niels Hemmingsen, som må anses for at have været fortrolig med Herluf Trolles intentioner. Væsentligt er, at begge steder gav rum for elever af både adel og andre stænder og i princippet tilbød fripladser – på Herlufsholm dog sådan, at kun de fattigste også blev gratis forsynet med bøger, sko og klæder. I Sachsen optoges elever, når de var 11-15 år gamle under forudsætning af, at de kunne læse og skrive, på Herlufsholm, når de var fyldt 10 år og kunne stave og læse latin. Begge steder var det bestemt, at man højst kunne opholde sig på skolen i seks år. At der også dekretedes bibeloplæsning i forbindelse med måltiderne, kan ikke undre, men værd at bemærke er, at der begge steder desuden blev inddraget et historieværk, i Meissen oplæsning af et stykke af “Chronicon Philippi”, dvs. en kristeligt præget verdenshistorie udarbejdet af Melanchthon, mens der i ordinansen for Herlufsholm mere vagt taltes om oplæsning af “Historier” efter skolemesterens tykke. Når eleven Christian Gyldenstjerne 1569 fra Herlufsholm skrev til sin far og bad ham skaffe sig “Cransium historicum”, kunne det tyde på, at tyskeren Albert Krantz’ skildring af de nordiske rigers historie her indgik eller i det mindste påtænktes at skulle indgå i bordlæsningen.

Om der findes lignende slående ligheder med kostskolerne i Württemberg, er ikke undersøgt, men Bjørn Kornerups henvisning hertil er i den forstand misvisende, at disse var borgerlige eliteskoler med elever, som først blev optaget efter en grundig optagelsesprøve, når de havde gennemgået de tre nederste klasser i latinskolen.

Litteratur

Sebastian Olden-Jørgensen: *Herluf Trolle. Adelsmand, krigere og skolestifter*, 2016, s. 215. – Bjørn Kornerup (udg.): *Herlufsholms Skoleordinans af 30. Marts 1567, Danske Magazin* 7:VI, 1954-57, s. 67-81. – Flemming Tolstrup: *Det ældste Herlufsholm 1560-1788*, 1965. – *Dansk Litteratur Historie*, Bind I

af F.J. Billeskov Jansen, 1976, s. 182. Mere indgående og med tilføjelse af nogle kildehenvisninger har Billeskov tidligere behandlet emnet i en festtale trykt i *Herloviaeren*, 28. Aarg. 1950, s. 9-12, og har gentaget sin argumentation i et essay med titlen "Udkigsmænd" i *Liv og Lærdom. Kapitler af dansk videnskabs historie*, 1984, s. 17-19. – Theodor Flathe: *Sancti Afra. Geschichte der königlichen sächsischen Fürstenschule zu Meissen*, Leipzig 1879. – Aug. Hermann Kreyssig: *Afraner Album. Verzeichnis sämtlicher Schüler der königlichen Landesschule zu Meissen von 1843 bis 1875*, Meissen 1876. – *Pförtner Stammbuch 1543-1893*, hrsg. von Max Hoffmann, Berlin 1893. – *Breve til og fra Mogens Gyldenstjerne og Anne Sparre*, udg. ved E. Marquard, III, 1941, s. 233.

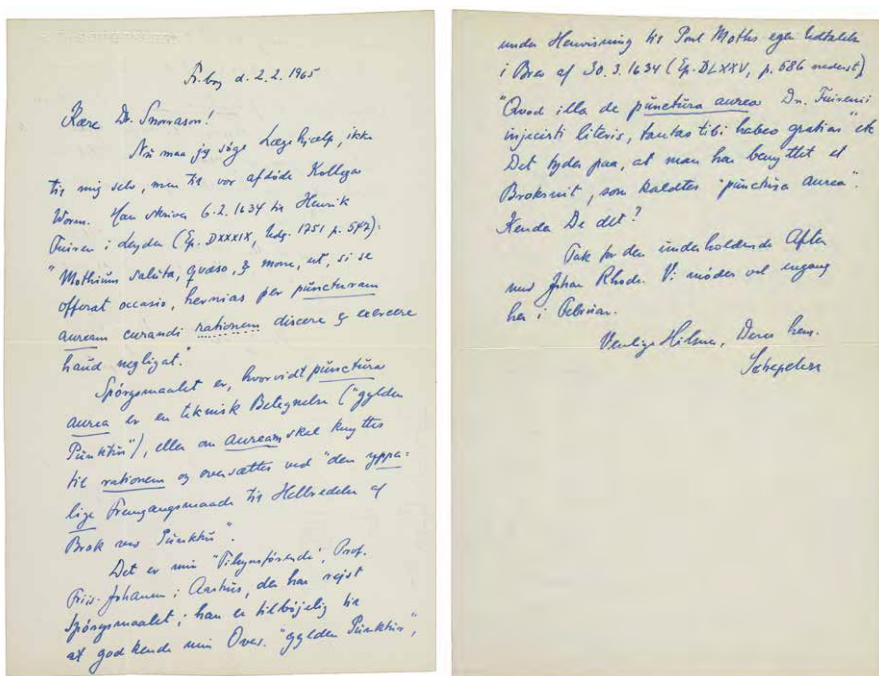
Niels W. Bruun: *Om brokoperationen punctura aurea*¹

Lægen Egill Snorrason² (1915-1996) blev i 1950 dr.med. og var fra 1976 professor i fysiurgi ved Københavns Universitet. Ved siden af sin lægegerning arbejdede han energisk med medicinens historie og udgav en lang række artikler og bøger indenfor dette område. I 1974 erhvervede han den filosofiske doktorgrad for en stor monografi over lægen og fysikeren C.G. Kratzenstein (1723-1795). Snorrason var en meget lærd og belæst medicinhistoriker, som gavmildt delte sin viden med andre. Til ham henvendte man sig aldrig forgæves. Efter hans død blev hele hans store medicinhistoriske privatbibliotek solgt på auktion. Jeg købte nogle af bøgerne og kunne siden konstatere, at de næsten alle var med 'brugs-spør', men rigtignok på den gode måde: Snorrason havde, blev det mig klart, haft for vane at lægge breve, især forespørgsler, ind i den af sine bøger, som brevets indhold på en eller anden måde vedrørte. Det var så forklaringen på, at jeg mellem siderne 546-547 i Hans Grams udgave af Ole Worms breve³ fandt et brev fra filologen og museumsmanden H.D.

¹ For hjælp og bistand ved udarbejdelsen af denne artikel takkes speciallæge Jesper Brandt Andersen, Vordingborg, og seniorredaktør, cand.mag. & jur. Finn Gredal Jensen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

² Eyvind Bastholm: "Egill Snorrason", i Sv. Cedergreen-Bech (red.): *Dansk Biografisk Leksikon*, 13, 1983, s. 542-543.

³ *Olai Wormii et ad eum Doctorum Virorum Epistolæ, Medici, Anatomici, Botanici, Physici & Historici Argumenti: Rem vero Literariam, Linguasque & Antiquitates Boreales potissimum illustrantes*, udg. af B.W. Luxdorph, J. Langebek og H. Hielmstjerne, 1-2, 1751.

Ill. 1: H.D. Schepelerns brev til E. Snorrason 2.2. 1965, s. 1r-v. (Privateje)

Schepelern⁴ (1912-2001) indlagt.⁵ Schepelern udgav i årene 1965-1968 Ole Worms breve i dansk oversættelse,⁶ og det var i den forbindelse han i februar 1965 henvendte sig til professor Snorrason:

Fr.borg d. 2.2. 1965⁷

Kære Dr. Snorrason!

Nu maa jeg søge Lægehjælp, ikke til mig selv, men til vor afdøde Kollega Worm. Han skriver 6.2. 1634 til Henrik Fuiren i Leyden (Ep. DXXXIX, Udg. 1751 p. 547):⁸ "Mothium saluta, qvæso, & mone, ut, si se offerat

⁴ Steffen Heiberg: "Henrik Ditlev Schepelern", i Sv. Cedergreen-Bech (red.): *Dansk Biografisk Leksikon*, 13, 1983, s. 72-73.

⁵ Se ill. 1.

⁶ H.D. Schepelern: *Breve fra og til Ole Worm*, 1-3, 1965-1968.

⁷ Schepelern var i årene 1943-1977 tilknyttet Frederiksborgmuseet, fra 1946 som museumsinspektør og fra 1968 som overinspektør.

⁸ Luxdorph, Langebek og Hielmstjerne 1751.

occasio, hernias per *puncturam auream* curandi *rationem* discere & exercere haud negligat.”⁹

Spørgsmaalet er, hvorvidt *punctura aurea* er en teknisk Betegnelse (“gylden Punktur”), eller om *auream* skal knyttes til *rationem* og oversættes ved “den *ypperlige* Fremgangsmaade til Helbredelse af Brok ved Punktur”.

Det er min “Tilsynsførende”, Prof. Friis-Johansen i Aarhus,¹⁰ der har rejst Spørgsmaalet; han er tilbøjelig til at godkende min Overs. “gylden Punktur”, under Henvisning til Poul Moths egen Udtalelse i Brev af 30.3. 1634 (Ep. DLXXV, p. 586 nederst) “Qvod illa de *punctura aurea* Dn. Fuirenii iniecisti literis, tansas tibi habeo gratias” etc¹¹ Det tyder paa, at man har benyttet et Broksnit, som kaldtes “*punctura aurea*”. Kender De det?

Tak for den underholdende Aften med Johan Rhode. Vi mødes vel engang her i Februar.

Venlige Hilsner, Deres heng.

Schepelern

Snorrasons svarbrev er søgt forgæves i Schepelerns privatarkiv,¹² men at dømme efter den publicerede oversættelse¹³ har Snorrason bekræftet, at *punctura aurea*¹⁴ rigtignok var den tekniske betegnelse for en operation til afhjælpning af lyskebrok (*hernia inguinalis*) hos mænd.

Indgrebet *punctura aurea*, der er beskrevet og praktiseret af bl.a. de franske kirurger Guy de Chauliac (ca. 1298-1368),¹⁵ Pierre Franco (ca. 1500-1561)¹⁶ og Ambroise Paré (1510-1590),¹⁷ tilsigtede at bringe brok-

⁹ Schepelern, 1, 1965, s. 308: “Jeg beder dig hilse Moth og minde ham om, at han ikke maa forsømme, hvis Lejlighed byder sig, at lære og øve sig paa Helbredelse af Brok gennem gylden Punktur.”

¹⁰ Holger Friis Johansen (1927-1996) var professor i klassisk filologi fra 1961.

¹¹ Schepelern, 1, 1965, s. 313: “At du i Brevet til Hr. [Henrik] Fuiren har indføjjet de Bemærkninger om hin gyldne Punktur, derfor nærer jeg en saa stor Taknemmelighed imod dig.”

¹² Venlig meddelelse fra Thomas Hvid Kromann, Håndskriftafdelingen, Det Kongelige Bibliotek.

¹³ Jf. anm. 9 og 11.

¹⁴ Indgrebet kaldes også *punctum aureum*.

¹⁵ Se Daniel de Moulin, *A History of Surgery with Emphasis on the Netherlands*, Dordrecht/Boston Lancaster 1988, s. 58. Se også Michael Sachs, *Geschichte der operativen Chirurgie*, 1, Heidelberg 2000, s. 57-84; R. Van Hee, “History of Inguinal Hernia Repair”, *Jurnalul de Chirurgie*, 7, nr. 3, 2011, s. 301-319.

¹⁶ Moulin 1988, s. 92.

¹⁷ Moulin 1988, s. 87.

sækken¹⁸ med dens indhold¹⁹ tilbage og på plads i bughulen og dernæst med guldtråd sammensy broksækken for at forhindre et nyt udfald.²⁰ I modsætning til mange andre lyskebrokoperationer indebar *punctura aurea* ikke kastration.

Da indgrebet medførte betydelig risiko for livstruende blødning og bughindebetændelse, foretog Paré kun operationen, når patienten selv bad om det. Den erfarne kirurg siger advarende: "Hvis patienten i håbet om at blive helbredt er parat til at udsætte sig for alskens risici – og bisiddende venner er enige i den beslutning – skal den behandling, man kalder gylden punktur, forsøges."²¹ Ellers tilrådede Paré at anvende brokbind.²²

I brev af 9.5.1634 til Poul Moth²³ i Leiden forklarer den erfarne læge Ole Worm, der naturligvis ikke har været uvidende om de mange farer, et operativt indgreb dengang frembød, hvorfor han allerede tidligere²⁴ havde opfordret Moth til at lære sig denne brokoperation: "At jeg nylig over for dig har paapeget den nye Helbredelsesmethode for Brok, det skyldes den grusomme Lemlæstelse, som jeg her ret ofte med Smerte er nødt til at se paa fra vore Kvaksalveres Side.²⁵ Gid det engang var

¹⁸ Broksækken betegner den udposning af bughinden, som omgiver brokindholdet.

¹⁹ Brokindholdet kan være et organ, dele deraf eller andet væv.

²⁰ Fremstillingen bygger på Karl Gottlob Kühn: *Stephani Blancardi Lexicon Medicum*, Leipzig 1832, 2, s. 1217-1218: Punctum aureum ... fit, quando peritonaeum ab hernia in sacculum formatum, reducto intestino in abdomine aureo filo constringitur, ne rursus intestina in eundem incidant locum.

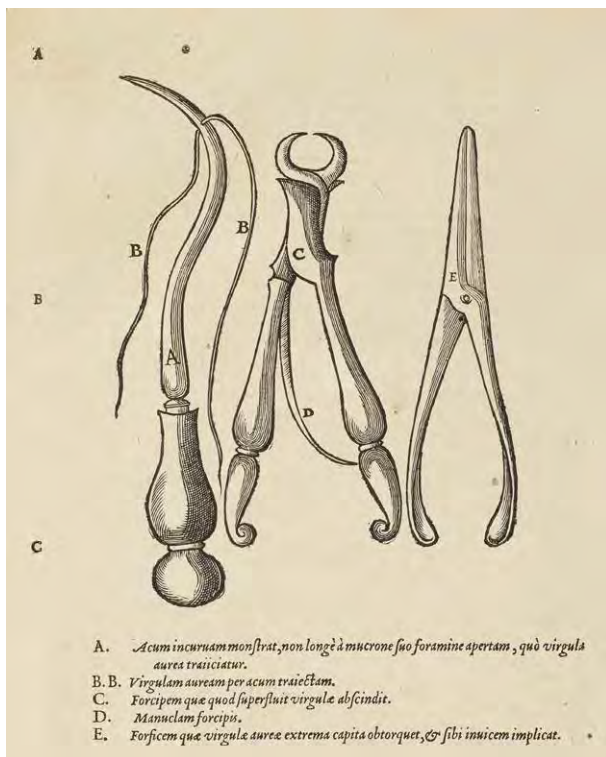
²¹ *Opera Ambrosii Parei Latinitate donata Iacobi Guillemeau, Regij & Parisienis Chirurgi labore & diligentia*, Paris 1582, s. 247: Si ... æger assidentium amicorum consensu paratus sit sanitatis spe aleam omnem subire, tentabitur curatio puncto, quod vocant Aureum. De instrumenter, Paré anvendte ved suturering med guldtråd, ses afbildet på ill. 2.

²² Udover at være en fortræffelig kirurg var Paré også en meget dygtig bandagist. Det brokbind, som er gengivet på ill. 3, har han selv fremstillet.

²³ Schepelern, 1, 1965, s. 318. Latinsk tekst hos Luxdorph, Langebek og Hielmstjerne 1751, s. 587: De Hernias curandi methodo nova quod nuper monuerim, facit crudelis illa laniena, qvam sæpius hic cum dolore videre cogor ab Agyrtis nostris. Utinam aliquando manu prompta & solide docta videre hic liceret Chirurgum, qvi Barbitonsorum nostrorum ignorantiam & errores eradicaret, artemqve præstantissimam digne hic exerceret; qvin magno suo lucro id esset facturus, non dubitarem. Fac, mi *Mothi*, qvem eò inclinare gaudeo, te reducem talem habeamus; & Patriæ & nobis qvin futurus sis gratissimus, non dubito.

²⁴ Se anm. 9.

²⁵ Worm sigter antagelig til de omrejsende 'broksnidere', en slags specialister, der uden at være universitetsuddannede læger foretog lyskebrokoperationer, som ofte bestod i en fjernelse af hele brokket sammen med testikelpungen.

Ill. 2: Instrumenter, som Ambroise Paré anvendte til den gyldne punktur. Billedteksten skyldes Paré og lyder i oversættelse:

- A. viser den krumme nål, som ikke langt fra spidsen har et hul, hvorigennem man kan trække guldtråden.
- B. B. viser guldtråden, der er trukket gennem nålen.
- C. viser bidetangen, som afskærer overflødig guldtråd.
- D. viser bidetangens fjeder.
- E. viser tangen, som bøjer enderne på guldtråden og binder dem sammen.

Opera Ambrosii Parei Latinitate donata Iacobi Guillemeau, Regij & Parisiensis Chirurgi labore & diligentia, Paris 1582, s. 249

muligt her at se en Kirurg med rask og veluddannet Haand, som kunde afskaffe vore Barberers Uvidenhed og Fejlgreb²⁶ og her paa værdig Vis øve denne fremragende Kunst; at han jo vilde gøre det med stor Fortjeneste for sig selv, tør jeg ikke betvivle. Sørg for, min Moth, at vi kan faa dig dertil, naar du vender hjem, eftersom jeg glædes over, at du nærer Tilbøjeligheder i den Retning; at du vil blive meget velkommen baade i Fædrelandet og hos os, derom tvivler jeg ikke.”

Hvorvidt den kirurgi-interesserede Poul Moth (1601-1670) efter sin hjemkomst selv praktiserede brokoperationen *punctura aurea* i Danmark

²⁶ Barbererne eller bartskærerne fungerede frem til ca. 1785 tillige som sår-læger og kirurger. På Ole Worms tid var deres anatomiske indsigt for det meste begrænset. Men der var undtagelser. Da således Thomas Bartholin i 1658 besluttede at operere en patient for en fremskreden brystkræft, var det kongens livkirurg, den fremtrædende kirurg og bartskærer Philip Hacquart (1616-1698), der foretog indgrebet. De universitetsuddannede læger afholdt sig dengang normalt fra selv at optræde som operatører. Først i 1842 blev kirurg- og lægeuddannelsen sammenlagt i Danmark.

Figura hominis vna parte rupti cum subligaculo, cuius scutum tribus prominere debet tuberculis, duobus quidem superna, vno autem inferna parte, his interiecta in medio cauitas esse debet, ne arctius ossa pubis premat, & dolorem inferat: à me non ita pridē inuenta est eiusmodi subligaculi ratio, ceterisque tutior visa, ad intestini & omenti delapsum prohibendum.

- A. Fasciam scapularem monstrat, quæ antica & postica parte ad cingulum subligaculi vincitur.
- B. Subligaculum.
- C. Cauitatem in tuberculorum medio relictam.

Ill. 3: Billedteksten, som skyldes Ambroise Paré, lyder i oversættelse: *Illustrationen viser en mand med en ensidig brok. Han har et brokbind, hvis skjoldformede bandage bør være udstyret med tre forhøjninger (to øverst og en nederst) og midt blandt disse skal der være en fordybning, så at bindet ikke trykker alt for meget på skambenet og fremkalder smerte. Jeg har for nylig selv opfundet et brokbind af den slags og det forekommer mig at være mere sikkert end de øvrige, når man skal forhindre udfald af indvolde eller oment.*

- A. viser skulderbindet, som fortil og bagtil fastgøres til brokbindets bælte.
- B. viser brokbindet.
- C. viser fordybningen i midten af de tre forhøjninger.

Opera Ambrosii Parei Latinitate donata Iacobi Guillemeau, Regij & Parisiensis Chirurgi labore & diligentia, Paris 1582, s. 245.

eller den overhovedet her i landet blev forsøgt i det århundrede, er ikke bekendt. Vi ved kun, at andre danske medicinstuderende i 1600-tallet ligeledes var opmærksomme på dette kirurgiske indgreb. Det gælder Niels Bertelsen Wichmand (1610-1668), der blev dr.med. i Leiden 1642 og på et tidspunkt fungerede som kirurg for flåden. I brev af 23.9.1638

fra Paris til Ole Worm oplyser han: "Endnu har jeg ikke set den Fremgangsmaade med at skære for Brok ved Hjælp af den gyldne Punktur."²⁷ Ole Borch (1626-1690) hørte under en forelæsning i det anatomiske teater i Paris den 4. december 1663 om indgrebet og skrev i sin notesbog: *Chirurgicè hernias*²⁸ *curari vel cauterio ... vel filo aureo* "Broktilfælde behandles kirurgisk enten med kauterisation eller med den gyldne tråd."²⁹ Lægen Henrik Møinichen (1631-1709), der i årene 1654-1660 foretog en stor uddannelsesrejse, udsendte i 1665 nogle medicinsk-kirurgiske iagttagelser,³⁰ hvor han bl.a. dokumenterede sit kendskab til operationen.³¹

Var samtiden tilbageholdende med at operere for lyskebrok,³² var eftertiden undertiden helt afvisende. I 1724 udførte den tyske kirurg Johann Hermann Francken (1694-1738) stadig *punctura aurea*, en operationsmetode, der på det tidspunkt blev betragtet som forældet, og det medførte, at han fik forbud mod at praktisere i byen Amsterdam.³³ I 1832 fastslog medicinhistorikeren Karl Gottlob Kühn (1754-1840),³⁴ at "gylden punktur"³⁵ var en gammeldags betegnelse og at metoden medførte farlige skader og derfor forlængst var blevet opgivet af den kirurgiske sagkundskab.³⁶

²⁷ Schepelern, 2, 1967, s. 102.

²⁸ Schepelern læser *hernios*.

²⁹ *Olai Borrichii Itinerarium 1660-1665, The Journal of the Danish Polyhistor Ole Borch*, edited with Introduction and Indices by H.D. Schepelern, 3, 1983, s.129.

³⁰ *Observationes medico-chirurgicæ missæ ad Th. Bartholinum*, 1665. Et eksemplar af denne udgave har ikke været tilgængeligt. I stedet er anvendt den kommenterede udgave, som blev udgivet i 1688 af Giuseppe Lanzoni: *Henrici à Moinichen observationes Medico-Chirurgicæ, missæ ad Thomam Bartholinum, nunc à Josepho Lanzono Medico Ferrariensi Scholijs adauctæ*, Ferrara 1688.

³¹ Lanzoni 1688, s. 73-74.

³² Thomas Bartholin var helt på linje med Paré, når han (*Thomæ Bartholini Epistolarum Medicinalium Centuria IV. Variis Observationibus curiosis & utilibus referta*, 1667, s. 96-97) anbefalede brokbind; ellers mente han, at alene en direkte lyskebrok, dvs. en brok, der passerer gennem bugvæggen, eller en brok, der ikke lod sig reponere, kunne give anledning til operation, "hvis ellers nogen ville ønske at gennemgå den" (*quisquis eam voluerit experiri*).

³³ Moulin 1988, s. 238.

³⁴ Kühn, 2, 1832, s. 1217-1218.

³⁵ Kühn, 2, 1832, s.1217, bruger udtrykket *punctum aureum*, der er det samme som *punctura aurea*.

³⁶ Kühn, 2, 1832, s. 1218: At dudum haec methodus ob sontica incommoda a peritisimis chirurgis explosa est.

Til slut blot en overvejelse om den rette oversættelse af fagudtrykket *punctura aurea*, der i denne artikel hidtil har været gengivet med ‘gylden punktur’. Da ordet ‘punktur’ indenfor medicin i dag betegner “indstik med en kanyle for at udtømme væske, udtage en vævsprøve el.lign.”,³⁷ men i denne kontekst betyder ‘syning’, foreslås *punctura aurea* oversat med ‘gylden sutur’.

³⁷ *Den Danske Ordbog*, 4, 2005, s. 664.